

I. ČÁST

I.

Krásné odpoledne prozářené sluncem, jak se na začátek září patří. Světlo tak zářivé, že skrívánek, opojený tím jasem, vzlétá a vzlétá, vzhůru k rozjásanému nebi, na němž se několik okamžiků třepotá, pilně mávaje křídélky, ale vzápětí se již střemhlav řítí dolů, dolů z té výšky, a prolétne jako střela nad zemí, aby se vždy poznovu a poznovu vznesl k nebesům. Zřejmě si myslí, že léto ještě neskončilo.

Však se také všechno dosud zelená, širokými žlutými pásy strnišť proráží bér a pokrývá je nazelenalou polevou, půda je poseta jeho rozechvělými drobnými narezlými klásky, mezi nimiž tu a tam vystrkuje karmínovou hlavičku opožděný vlčí mák.

Na povlovných pahorcích táhnoucích se podél Mureše, které se na jedné straně svažují k široké silnici, zato vpravo za luky o překot vystrkují svá oblá břicha, věru, i na těch se zelenají četné ovocné stromy a lesíky věncící jejich vrcholky. Dosud nikde nic, co by ohlašovalo brzký příchod podzimu, pouze pukající plody brslenu zdobí oranžovými kapičkami poněkud již vadnoucí listí a keře korymbií trochu červenají.

Mezi mokřinou a svahem protějšiho kopce vede cesta sněhobílá od prachu, který zasypal věsenku a lebedu na břehu strouhy, usadil se v kalichovitých listech zevaru vzprámeného a pokrývá rozlezlé listy lopuchu.

Je neděle, a přesto byl o polednách na cestě hustý provoz. K Târgu Mureș ujížděla spousta vozů, mezi nimi ne jeden rozhrkaný selský žebřinač tažený jediným koníkem. Ve městě

byl velký den, vskutku, k veliké události se schylovalo: ke koňským dostihům. Proto tam všichni tak pospíchali, až se ve stopách jejich kol zvedala mračna prachu.

Nyní už je ticho. Teď odpoledne jede po zde vylíčené silnici – vedoucí z Târgu Mureș přes Vațman na východ do Bălăușeri, avšak zabočí-li se na rozcestí vlevo, lze dospět až do Miercurea Nirajului – již jen jediný vůz, je to drožka tažená trojspřežím.

V letitém bachratém fiakru târgumurešského drožkáře si blazeovaně hoví mladý muž. Valentin Abády. Mladík střední, štíhlé postavy. Proti prachu se chrání dlouhým pláštěm ze surového hedvábí, po bradu zapnutým. Klobouk, plstěný klobouk se širokou střechou, který přišel právě tenkrát, po búrské válce, do módy, sňal z hlavy. Do tmavě plavých vlnitých vlasů mu sluneční paprsky vrhají narudlá světélka. Navzdory plavým vlasům a světlým očím je to ale na slovo vzatý orientální typ. S mírně ustupujícím čelem nad robustními nadočnicovými oblouky, s širokými lícními kostmi a koutky očí vytaženými šikmo vzhůru.

Nevrací se z dostihů, nýbrž přijíždí z nádraží a míří do Șiclodu k Evženu Laczókovi, kam jsou po dostizích seznáni četní hosté a kde večer bude ples.

Přijel o třetí vlakem z Denisovy Tvrze. Jel vlakem, přestože mu matka nabídla jeden ze svých povozů. Mladý muž však z tónu jejího hlasu vyrozuměl, že ač byla její nabídka vyslovena upřímně, přece by byla raději, kdyby se nevydával na cestu s jejími milými koníky, které ve starém a proslulém hřebčinci do jednoho sama vychovala a tak je milovala, jako by byli jejími vlastními dětmi. Dobře věděl, jak velmi je chrání před námahou, před nachlazením, před cizími stáji a zlomyslnostmi cizích koní. A proto, znaje nálady své matinky, řekl, že raději pojedou odpoledním osobním vlakem, neboť by bylo přespříliš odtud z Denisovy Tvrze na jedno zapražení jet až za Târgu Mureș, na Svatojiřskou louku – kde se dostihy konají –, to je dobrých padesát kilometrů, odtamtud pak zpět do města a z města k Laczókovým, to je dalších deset či patnáct – muselo by se vypřáhnout, zvířata v zájezdním hostinci nakrmit –, ne, to za to nestojí! – raději pojedou

odpoledne osobním vlakem. Tak dojde s dostatečným předstihem a u cíle se jistě budou rojit politici, s nimiž se hodlá seznámit a na pár věcech domluvit.

„Dobrá, hochu! Když je ti to tak milejší; ale nepochybuješ, doufám, že bych ti byla ty koně s potěšením přenechala,“ pravila matka, zračila se však na ní radost, že syn odmítl.

Ten se teď tedy loudavě vezl do Šiclodu najatým vozem s rolničkami.

Popravdě řečeno nebylo nepříjemné pohybovat se po té dlouhé a liduprázdné cestě hlemýždím tempem. Dívat se, jak se za vozem zvedá prach, který jej pak doprovází jako tylová záclona. A jak váhavě zalétá do trav na louku, kde mezi výhonky brzy bystře rašícími v místě spaseného přežvykují krávy, tupě vzhlížejíce srnícma očima k cinkajícímu spřežení na silnici.

Je pěkné tiše se pohybovat vpřed, cele se oddat pocitu hlásícímu se neustále o slovo: jsi opět doma v Sedmihradsku, po takové spoustě let, a loudavě se blížit místu setkání, kde se shromáždí tolik starých známých.

Po maturitě, kterou složil v roce 1895 v Theresianu, setrval pár let na kluzské univerzitě a udělal si doktorát. Ale vzápětí byl zase pryč, nejprve ve Vídni, kde se připravoval na zkoušky diplomata, a poté strávil dva roky v cizině jako atašé, když si byl předtím odkroutil službu jednoročního dobrovolníka.

Tu se však uvolnil duchdolský volební obvod. Nabídli mu doplňovací mandát. Bylo to tak lepší. Bylo lepší opustit diplomatické služby, v nichž vyhlídky na plat jsou léta letoucí nulové a četné společenské náklady lze z onoho skromného příjmu, který mu skýtala matka, jen stěží uhradit.

Věděl, jaká je to pro ni přítěž. Přítěž, neboť přestože bohatě oplývá statky – asi šestnácti tisíci jiter lesa na úpatí Vladesasy, třemi tisíci jiter žírné půdy v Denisově Tvrzi, na soutoku Arieše a Mureše, a drobnějšími statky, nestojícími téměř ani za řeč, tu i onde, také jedním duchdolským, třemi čtvrtinami rybníka –, peněz se jí nikdy nedostávalo, ať spořila, chuděra, jak spořila.

Bylo lepší vrátit se domů, doma se bezstarostně žije i na menší náklady a s tím, co v cizině nastudoval a odpozoroval,

může snad být užitečný i tady.

Když ho tedy letos, na jaře roku 1904, v čase, kdy trávil u matinky prázdniny, vyhledal v Denisově Tvrzi nadžupan župy Mureş-Turda s dotazem, zdali by se ujal volného duchdolského mandátu, po krátkém váhání nabídku přijal. Vymínil si pouze to, že bude proklamovat na stranách nezávislý program. Ačkoli urputný stranický zápas, který v uherském parlamentu zuřil již od roku 1902 a kterému padly za obět dosud dvě vlády, znal pouze zpovzdálí, ze stránek novin, i z tohoto odstupu shledával nesympatickou myšlenku, že by se měl podřídit stranické kázni, stranickým vášním.

Nadžupanovi to bylo jedno. Beze všeho souhlasil s jeho nezařazeností, pakliže se přidrží sedmašedesátnické platformy. Ani slůvkem neprozradil, že mu jde pouze o to, aby nezvítězil opoziční kandidát. A taky nechtěl křeslo přepustit nikomu cizímu, jako posledně, když místní lobbisté kupčili v Budapešti s tímto volebním obvodem jako v dražbě. Neboť Duchdol byl zpropadeně trpasličím obvodem! Město kdysi královské. Odtud pocházelo jeho dosud platné právo vysílat poslance. Dnes už jen městys se sotva třemi sty voliči, kteří, sdružení do dvou či tří uskupení, vždycky obloudili pár ctižádostivých žoků peněz z hlavního města, které přiměli ke kandidatuře a do posledního dne dojili, vydírali a účinně strašili jednak uskupeními protivníků, jednak velkohubým osmačtyřicátníkem, kterého proti oněm nechali kandidovat vysloveně za tím účelem, bez nejmenší špetky přesvědčení. Jednou se dokonce stalo, že v poslední minutě, když už měl žok peněz dost neustálého placení, tohoto lžikandidáta z pomsty a celé župě k hanbě doopravdy zvolili.

Zato z Abádyho kandidatury žádná potíž povstat nemůže. Doly byly v městečku už dávno zrušeny, za humny je samá špatná, slaná půda a obyvatelé žíví hlavně rákos z rybníka, jenž patří rodině Abádyů. Proti jeho vlastníkoví ničeho nezmůže ani ten nejchamtivější lobbista na světě, vždyť kdyby rákosí prodal nějakému podnikateli, zřejmě by „měšťanům“ nezbývalo, než jít po žebrotě.

O tom všem samozřejmě nadžupan neřekl mladíkovi ani slovo. Řekl mu jen věci obecné. Pěl jímavé tirády o povin-

nosti, vlastenectví, významném posláním. Před vdovou Abádyovou se lstivě stavěl dobrodincem a nenápadně utrousil, oč bude lepší, když její syn zůstane doma, ve vlasti, když jí zůstane nablízku, a že poslanec dostává i plat, nepřilíš valný, ale i ten se počítá, a že volba bude dozajista jednohlasná a nic nestojí. Teprve když jeho přemlouvání padlo na úrodnou půdu, překročil práh hraběčtina šafáře, Kryštofa Ázbeje. Ani tomu neřekl víc než to, že nezaškodí vyslat do Duchdolu někoho, kdo by jaksepatří neskrývaně odhadoval, jakou úrodu rákosu lze letos na podzim očekávat, a roztruboval různé zvěsti, jako by se na systému prodeje mělo něco měnit. Ať se jen nezvedení občané vyděsí.

Nuže, tak se skutečně stalo a Valentin Abády tenkrát neměl nejmenší ponětí, proč mu jeho voliči s takovým jásosem povolávají slávu.

O špinavějších stránkách života měl vůbec mizivé znalosti. Snad to bylo jeho povahou, snad také vychováním. Dlouhých osm let svého dětství trávil v Theresianu, uzavřeném ústavu pro společenskou smetánku, a prázdniny na vsi, na zámku v Denisově Tvrzi. Ani těch několik pozdějších let na univerzitě, v přípravce pro diplomaty, a co chvíli se měnících štacích zahraniční služby mu neukázalo ze života víc než jeho povrch. Žil dosud v jakési skleníkové atmosféře, v prostředí zčásti umělém, zčásti izolovaném, kde lidská zlovůle, sobectví a hamižnost oblékají přestrojení, i je třeba bystřejšího, cvičenějšího zraku, aby je člověk prohlédl.

Nyní, pohodlně rozvalen ve starém fiakristově landaueru, nemyslel Valentin na nic jiného než na to, že je opět doma a doma již definitivně zůstane, a nejspíše začal sprádat plány, jak by mohl v rodné zemi zužítkovat znalosti nabyté za hranicemi. V Německu se setkal s jistými formami družstev a institutem home-stead, ochranou selské usedlosti skrze její ustanovení rodinným odkazem. O těchto věcech už svým voličům vyprávěl. A nyní se nad nimi zamýšlel, ovšem dost mlhavě; krajina totiž byla až příliš příjemná, slunečné počasí vysloveně krásné a obloha přehnaně modrá.

Proud jeho myšlenek přerušil uzavřený kočár, který ho pomaličku doháněl. Byl to velký cestovní vůz starého typu, je-

hož vytažené okenní tabulky neustále řinčely. Táhly jej dvě staré, pevně stavěné hnědky s velkými břichy, buď to byly dvě březí klisny, nebo je krmili jen samou slámou. Na kozlíku staromódního batáru seděl obstarožní kočí ve višňově červeném kabátě dlouhém až po paty, notně vyrudlém, zato však šňurovaném – úbor uherských kočích dle módy let šedesátých –, na hlavě měl onošený kulatý klobouk se strašlivě vypelichaným pštosím perem, z něhož už mnoho nezbývalo. Stařec hrbil záda jako kocour a bez ustání pokyvoval hlavou, jako by donekonečna přitakával svým koním.

Ale kočár zrychluje a už jede vedle fiakru. Za hermeticky zavřenými okny sedí na předním sedadle mladá služtička s velkým košem v klíně, zatímco mezi polštáři vzadu drobná, scvrklá stařenka.

Valentin ji okamžitě poznal a pozdravil. Ale stařenka se na něho nedívala, nýbrž mhouříc oči a vraštic víčka hleděla nad hlavou služebné nepřítomným pohledem před sebe a rty měla našpulené, jako by neustále hvízdala. Je to stará Sarmasághyová, teta Lízinka, jak jí každý říká, protože je touto téměř všech a vzhledem k úctyhodnému počtu sourozenců je jako teta v opravdovém příbuzenském vztahu s celými dvěma generacemi. Jakmile ji zahlédl, začaly se mu v hlavě hemžit vzpomínky. Matka ho k ní poprvé zavedla v Kluži, když byl ještě malý chlapec. Jak si teď na to vzpomněl, znovu ucítil onen zatuchlý, dusivý pach, který ho udeřil do nosu, když vstoupili do jejího pokoje. Teta Lízinka seděla ve velkém ušáku, zády k věčně zavřenému oknu, od kterého ji ovšem oddělovaly ještě dvě skleněné španělské stěny. Ačkoli byla zdravá jako řípa, strašlivě se bála nachlazení. Byla přikrytá záplavou šál, plédů a vlnáků; na hlavě měla čepec z černé krajky, pod kterým měla ještě k čelu přivázaný pletený polštářek. Stužka pod bradou vytvářela korpušenní mašli. Z její úzké tváře tak nebylo vidět téměř nic, jen blýskavé černé oči, ostrý orlí nos a tenounká, bezbarvá ústa, kolem kterých se uprostřed hvězdicovitě sbíhaly tenké vrásky. Klouček se zjevu, připomínajícího scvrklou čarodějnici, jež jako by pod spoustou šál a vlnáků ani neměla tělo, jen úzký obličej a zahnutý nos, poněkud zděsil. Přesně tak si

představoval Dorku Tótiovou z pohádky. Ale matka ho postrčila kupředu: „Polib hezky ruku tanti Lízince!“ řekla a on s taženým odporem tu drobnou, seschlou ručku, ze které byl cítit kafr, políbil. Ale mělo být hůř. Ručka se zakřivenými prsty ho najednou popadla, silou, které by se byl od tety nikdo nena-
dál, přitáhla k sobě do toho moře šátků a vtiskla mu na čelíčko obrovskou vlhkou pusou. Poté ho propustila, ale on ještě dlouho cítil uprostřed čela chlad schnoucího mlaskavého polibku. Jako způsobný chlapeček si ovšem netroufal jej z čela setřít.

Všechny tyto vzpomínky mu bleskurychle prolétly myslí, když stařenu uviděl. A vzpomněl si i na mnoho jiného, co mu později teta Lízinka sama vyprávěla nebo co slyšel od svého děda a Lízinčina bratrance Petra Abádyho. Jedna z těch příhod byla obzvláště žertovná! Valentin, když na ni pomyslel, se ani dnes neubráníl úsměvu.

Za osvobozeneckého boje – koho by to dnes napadlo?! – byla Lízinka Sarmasághyová-Kendyová mladá, čerstvě vdaná ženuška. A protože byla po uši zamilovaná do svého mužička Michala Sarmasághyho, který byl samozřejmě domobrancem a samozřejmě majorem (tehdy byl každý majorem) Görgeyho armády, jezdila ve voze všude za vojskem. A tak se stalo, že se ocitla i u Világoše. Když jako oddaná vlastenka uslyšela, že Görgey složil zbraně, vyběhla do Bohušova zámku, vtrhla do velkého sálu plného uherských a moskalských šarží, letěla přímo ke Görgeymu a tím svým vysokým pisklavým hlasem mu vmetla do tváře: „Pane gubernátore! Vy jste zrádce!“ – takový neohrožený kus čertice to byl. A jazyk měla jedovatý. Kossutha ve velké lásce nechovala, a tak kdykoli na něho přišla řeč, vykládala, jak paměti-
hodný zážitek s ním má spojený. Dleli v Debrecíně. A roznesla se zpráva, že se blíží Rus. Všichni z toho byli zkormoucení, Kossuth tedy ve sněmu pronesl řeč, aby malomyslné povzbudil. Teta Lízinka se dušovala, že řekl: „Netřeba mít obavy, vždyť už je nablízku Michal Sarmasághy se třiceti tisíci trénovaných střelců!“ Snad tam chtěl dostat tu aliteraci, proto mluvil právě tak a nejinak. Propukly velké ovace, ačkoli Sarmasághy byl přítomen v sále, seděl nahoře na galerii sám

a sám, nikdo tam s ním nebyl, jen jeho droboučká polovička. Pravda, energií se třiceti tisícům mužů dozajista vyrovnala.

Byla to ona, kdo dal po revoluci do pořádku všechny ty komplikované báňské záležitosti, na nichž její tchán málem zkrachoval. Sama se soudila. Sama si vybojovala relucii, zachránila svého muže před vězením v Kufsteinu, nastudovala všechny zákony, Approbatu a Compillatu, císařský Patent, horní řád a Verordnung a sama byla advokátem své věci, od Târgu Mureş po Vídeň.

Nyní, jak kolem něho projel starý kočár staré dámy, mu to náhle všechno bleskurychle vytanulo na mysli.

Ale zdaleka nezůstalo jen při tom. Z tety Lízinky přelétl v myšlenkách na svého dědečka, kterého každoročně několi-krát navštívil.

Viděl je jako dnes. Sedí ve dvou na verandě s řeckými sloupy. Lízinka se, jak také jinak, topí ve vlnácích a šálách, za-bořená do velkého vypolstrovaného křesla, s koleny u brady a stočená do klubíčka jako trochu větší psisko. Dědeček Petr Abády si poklidně, avšak vždy vzpřímeně hoví naproti své sestřenici na židli z tuhého proutí s vysokým opěradlem. Samo sebou se rozumí, že potichu bafá z doutníku, jako to dělá celý den, zastrčeného do pěnové špičky zdobené národ-ními motivy. Stařena, klepna neumlčitelná, mu sděluje ja-kési drby, kterým chlapeček sice nikdy nerozumí, zato dobře chápe, když děd starou dámu občas pobaveným tónem pře-ruší: „Tolik špatností, to je pro mě na mou věru k nevíře, Lí-zinko, už i polovina by jich byla víc než dost!“ a posměšně se ušklíbá, zatímco stará Sarmasághyová dál zvedá oči v sloup a přísahá, že je to všechno pravda pravdoucí! Je to tak, jak to říká, ona to musí vědět! Ale starý pán jen s úsměvem kroutí hlavou, protože Lízinka vykládá nepěkné věci, ale dovede je vykládat velice zábavně.

Toto se děje v Denisově Tvrzi. Starý Petr Abády tam žil také, ale nebydlel nahoře na zámku, nýbrž níže ve svahu, v dědečkovském zámečku, který postavil Valentinův praděd z otcovy strany na konci 18. století. Velký zámek náležel Valentinově matce. Stejně jako tři čtvrtiny panství. Proto byl sňatek jeho rodičů tak znamenitou rodinnou událostí, neboť jeho matka

byla rodem rovněž Abádyová, a toto manželství znovu sjednotilo panství po předcích, jež bylo po několik generací rozdělené na čtyři, ale i později ještě na dva díly. Sňatek spojil statky v Denisově Tvrzi a odvěké rodové teritorium v horách na Horním Someši.

Starý Petr předal svůj díl synovi. Nechal si jen zámeček s přílehlou zahradou, a poté co mu jediný syn Tomáš nena-
dále zemřel, ani ho nenapadlo usilovat o navrácení pozemků, to tak, aby je obhospodařoval ještě na stará kolena, nýbrž je nechal ve správě své ovdovělé snachy.

Ani pak se nepřestěhoval nahoru na zámek, přestože vdova po Tomášovi ho o to hned tenkrát, ale i později, neustále prosila a měla tchánovi i trochu za zlé, že ji nechce poslechnout.

Starý pán byl moudrý. Valentin až teď, došed uzrálého rozumu, shledával, jak moudře se rozhodl i v této věci. Vezmeli se v úvahu matčina dobrotivá, avšak věčně neklidná nátura, těžko předpokládat, že by dobré vztahy mezi nimi zůstaly zachovány, kdyby žili pod jednou střechou.

Zůstal zachován pořádek nastolený ještě za života Petrova zemřelého syna. Každou středu obědval starý pán u nich na zámku, zatímco každou neděli v poledne byli zváni oni do dědečkovského zámečku.

Klouček ovšem, ledva trochu povyrosl, navštěvoval dědečka i v jiné dny. Někdy za ním dokonce utekl bez vědomí vychovatelů. Utíkalo se mu poměrně snadno. Rozlehlý zámecký park dělil pod svahem od zahrady patřící k zámečku jen hřbitov kolem kostela reformované církve. Dvě zdi, obě nevysoké a valem chátrající; i ty nabízely kratochvíli, protože si chlapec mohl hrát na indiána; poté co se tiše vykradl z domu, neslyšným krokem jako „Kožená punčocha“, musel se vyšplhat na závratně vysoké opevnění, které v jeho fantazii naplněné Cooperovými povídkami ztělesňovala hřbitovní zeď, místy sotva půldruhého metru vysoká.

Starý pán si samozřejmě všiml, jak umouněný a zaprášený k němu občas přichází, ale nikdy se ho nevyptával, po jakých cestách do zámečku dorazil, a zasahoval pouze v tom případě, že si přivodil na kalhotách nebo jinde díru; aby nebylo zle, dal ji, než hochu propustil, rychle zašít kuchařce a komor-

níka poslal otevřít ty dvě stále zamčené branky, z nichž jedna vedla ze zahrady u zámečku na hřbitov a druhá ze hřbitova do zámeckého parku.

Když byl menší, nelákala ho tam možnost uvidět dědečka, ale to, že vždycky dostal něco dobrého k snědku, ať přišel kdykoli. Čerstvý, černočerný žitný chléb s hutnou zakysanou smetanou, studené buvolí mléko nebo sladké cukroví ze včerejšího těsta. To si pochutnal! V té době měl neustále, neustále hlad, ale matka nahoře v zámku zakázala, aby ho přikrmovali. Avšak jak rostl, začala ho přitahovat i společnost starého pána. Dovedl s dítětem mluvit mile a s pochopením, jeho drobná darebáctví poslouchal, bafaje ze své dýmčičky, se shovívavým úsměvem a nikomu je nevyzradil.

Přišel-li o polednách, za pěkného počasí ho našel na terase a za chladného v knihovně. V tom případě vždycky četl. Nevadilo mu, když ho chlapec vyrušil. Většinou četl vědecká díla. Chodily mu také hory časopisů a bylo vskutku obdivuhodné, nakolik držel krok s duchovním pokrokem a výzkumem těch časů, v klasické epoše moderních objevů. Moc rád o nich svému vnukovi vyprávěl a uměl to krásně, pokaždé jasně a srozumitelně shrnul to nejnovější, čím se právě zabýval. Orientoval se v nejrůznějších tématech a ve všech stejně zasvěceně. V jeho vyprávění připadla důležitá role objevným cestám po Africe a střední Asii, avšak prvenství asi náleželo technickému pokroku posledních let. V této souvislosti se čas od času dotkl i matematických vzorců, které vysvětloval tak názorně a jednoduše, že je jeho vnuk snadno pochopil a později, když v Theresianu probírali algebru, zdála se mu v mnohém povědomá. A snad odtud, z té vzdálenosti dávno uplynulého dětství, pocházel zájem, který Valentinovi i napříště zůstal.

Navštívil-li dědečka zrána, nacházel ho převážně v zahradě. O své růže pečoval osobně. Sám je s velikou láskou rouboval, štěpoval. Musí se nechat, že byly nádherné, mnohem hezčí a hustší než ty, které ošetřoval zámecký zahradník. – Když si teď na to znovu vzpomněl, viděl ho v duchu v záplavě květin skoro jako živého! Měl na sobě dlouhou zástěru ze surového plátna. Na sněhobílé, ještě stále zvlněné kšticí mu seděl

široký selský slamák. Jak mladistvé je pod kloboukem vze-
ření jeho tváře, ozářené žlutými odlesky slunečního svitu.
Má souměrné rysy. Úzký a tenký nos. Šedozelené oči půso-
bily světleji, než by mnohý čekal, protože dědovo obočí zů-
stávalo navzdory jeho vysokému věku černé. Nad jemně vy-
krojenými rty nakroucený, zašpičatělý knírek, také bezmála
černý, snad od té vodičky, jejíž vůni, teď, když na ni znovu po-
myslel, jako by opět ucítil, stejně jako pokaždé, kdy se k němu
starý pán podle svého zvyku sklonil a nastavil mu tvář k po-
líbení.

Vždycky byl hladce oholen. Úzkostlivě dbal na to, aby byl
v každém okamžiku pěstěný a čistý. Žertem říkával: „Mladý
muž smí být špinavý, kdežto starý kozel je odporný i v pucu!“
A denně se vlastnoručně holil jemnými anglickými břitvami,
z nichž na každý den měl jednu; všechny očíslované a srolo-
vané v dlouhém saténovém pouzdře.

V neděli k polednímu, dostavil-li se chlapec dříve než v ur-
čený čas oběda, našel občas na verandě dva tři sedláky, kteří
stáli se smeknutými klobouky před starým pánem a líčili
mu své nesnáze. Když přišel v době tohoto slyšení, dědeček
mu pokynul, že může zůstat, ale aby si sedl stranou na di-
van. Sedláci přicházeli nejen z Denisovy Tvrze, ale i z jiných
okolních dědin. Ať už to byli Rumuni, nebo Maďari, někdy i
horalé, všichni ho odedávna uznávali jako člověka spravedli-
vého. A tak než by se byli obrátili k advokátovi, často přichá-
zeli k dědečkovi, aby je rozsoudil. Starý Petr Abády jim ni-
kdy neodřekl. Nehybně seděl v křesle z tuhého proutí, nohu
přes nohu, až se mu kalhoty poněkud vyhrnuly a bylo vi-
dět kousek holeně staromódních měkkých holínek pod nimi.
Se svojí nerozlučnou pěnovou faječkou v ústech si všechny
ty zdlouhavé nářky beze slova vyslechl. Jen tu a tam položil
otázku nebo krátce napomenul člověka, který chtěl druhého
příliš zotra napadnout. Ale to se stávalo málokdy, lidé byli
vesměs pamětlivi dobrých způsobů. Když všichni přednesli
svoji stížnost, pak jim starý pán udílel rady.

Mluvil stejně plynně maďarsky jako rumunsky, když to
bylo zapotřebí. Znesvářené strany většinou jeho soud přijaly.
Nakonec mu všichni, ať dopadli, jak dopadli, políbili ruku

a hezky popořádku odešli. Jemu, Valentinovi, rovněž líbali ruku. Pokusil se proti tomu protestovat. Ale starý pán mu francouzsky přikázal, aby jen sedláky při tom nechal, jinak si budou myslet, že se jich štítí, a urazí se.

Abádyho zámeček zhusta navštěvovali i jiní hosté. Mladší přijížděli vzdát hold, představit se nebo požádat o patronát, protože ačkoli Petr Abády pomalu už vůbec neopouštěl domov, jeho vliv zůstával i nadále mocný, uplatňoval se široko daleko a v mnoha směrech, a to nejen proto, že byl už dvě desetiletí hlavním kurátorem reformované církve, členem horní komory parlamentu a praporečníkem, ale i proto, že se – jak o něm bylo všeobecně známo – stavěl vždy jediné na stranu spravedlivé věci; také se o něm dobře vědělo, že jeho slovo má váhu u dvora, ba u samotného Františka Josefa.

Ti starší ho rádi poctili návštěvou s ohledem na vzájemné dobré vztahy, trvající odedávna. Bylo jich stále dost a dost. Někdejší župní páni z dob, kdy ještě před osmačtyřicátým zastával úřad nadžupana v Dolní Albě, nebo někdejší domobranci, jež za Bachovy éry zachránil před vězením.

Pravidelně ho navštěvovali dva: jednak teta Lízinka, která u něho každý rok strávila dva týdny, jednak Michal Gál – alias Miňa Gál –, starý herec, který pokaždé pobyl tři dny, nikdy déle a nikdy méně.

Toho chlapec velice miloval. Když zvěděl, že dorazil Gál, přelézal zídky i několikrát denně a donekonečna dokázal poslouchat hovory a žerty obou starých mužů, Gálovy staré herecké anekdoty, jejichž hlavními postavami byli paní Déryová a Celestýn, divadelní legendy, přestože většina jmen, jež v nich zazněla, mu nic neříkala.

Starý Miňa tam i zpátky chodil zásadně pěšky. Nabízený vůz nikdy nepřijal. Zvyku z dob, kdy byl kočovným hercem, se nepřestával držet už z jakéhosi zvláštního pyšného puritánství. Z jakési furiantské tvrdohlavosti nebo snad proto, že když si v prachu silnic vykračoval „po svých“, mohl se v duchu vrátit do mladých let svého vandrování. Petr Abády byl ve dvacátých letech jeho spolužákem, studovali spolu na gymnáziu v Târgu Mureș.

Tenkrát na koleji uzavřeli přátelství, které jim vydrželo

déle než sedmdesát let. Tykali si. Ale byl-li přítomen i někdo jiný – třeba právě chlapec –, Miňa Gál se oslovení raději vyhýbal.

Až v tu chvíli si Valentin uvědomil, že Gál pocházel z tohoto kraje. Naposled ho viděl na dědečkově pohřbu v roce 1892, tedy před dvanácti lety. I tehdy přišel z Târgu Mureș, kde má menší domek, tak to řekl. Namoutě, patřilo by se zjistit, zda ještě žije, a pokud žije, měl by dědečkova přítele navštívit. Ačkoli sotva bude ještě naživu, vždyť by mu dnes už bylo bez nějakých pěti šesti roků rovných sto let. – Navzdory tomu se Valentin rozhodl, že po návratu ze Șiclodu vypátrá, co se stalo se starým komediantem, který patřil k jeho nejvýraznějším vzpomínkám z dětství.

To všechno nyní mladého Abádyho přimělo k zamýšlení. Jeho vzpomínky doprovázelo jednotvárné cinkání rolniček přivázaných ke koním táhnoucím fiakr. A to cinkání jako by se ozývalo z daleké minulosti.

Vzpamatoval ho rychlý klapot koňských kopyt.

Míjela ho dvě spřežení „jukrů“ jedoucí těsně za sebou.

Na kozlíku prvního lehkého kočáru seděl Petr Kendy, kterému všichni říkali prostě Piťu, a na zadním sedadle jeden mladý Alvinczy. Provázely je dvě z komtes Laczókových, Anna a Iduška. – Obě ženy poznal až na poslední chvíli, když už ho míjely. – Nu ovšem, vždyť obě děvčata jsou už velká! Když je viděl naposledy v Kluži, byly to malé žabky s copánky. Jak ten čas letí. – Jistě pospíchají domů od dostihové dráhy, jsou přece slečnami hostitelkami v Șiclodu, sluší se tedy, aby byly doma, než se přihnou hosté.

Na něho z celé té čtveřice nepohlédl nikdo; toť se ví, kdo by se staral o člověka cestujícího v drožce?

Na kozlíku druhého kočárku seděl starší z mladých Alvinczyů, Farkaš, po jeho boku třetí slečna Laczóková, Lizka, a jak se uhánějící spřežení kolem něho přehnal, Valentin poznal na sedadle vzadu, poblíž livrejovaného kočího, svého bratrance Ladislava Gyerőffyho.

Zavolal na něho, ten mu něco odpověděl a dokonce naň zamával, ale i druhý kočár se jen řítí svou cestou ve zběsilem spěchu. Bylo nabíledni, že obě spřežení spolu závodí, a jedno

pronásledovalo druhé tím divočeji, že bylo třeba předvést se před dívkami – předehnat je! – zůstat před nimi! – nepustit je před sebe! – a panští kočí koně hnali, jako by jejich závod rozhodoval o životě a smrti.

Valentin se velmi zaradoval, že bude v Šiclodu i Ladislav. Jak skvostné pomyšlení, znovu se s ním setkat! Ladislav byl jeho jediný přítel z dětství. Také Theresianum vystudovali společně. I v prvních dvou letech na univerzitě v Kluži byli stále spolu, dokud Gyerőffy neodjel do Pešti. Potom už se vídali méně často. Občas v Uhrách, u některé z tet Ladislava Gyerőffyho, když se střílely koroptve nebo bažanti, a občas náhodně i v Sedmihradsku.

Ale jejich přátelství tím neutrpělo, vždyť náklonnost, jejíž kořeny sahají do let jinošských, stmeluje nejpevněji.

A právě to je spojovalo, mnohem těsněji než jejich příbuzenský vztah, skrze který byli mimochodem také dosti sblíženi, neboť babička Ladislava Gyerőffyho byla sestra starého Petra Abádyho. A poutal je k sobě navzájem i bezpočet dalších, hluboko zasutých, ale tím silnějších pojítek, jichž si ani nebyli vědomi. Kromě jiných paralelních rysů si byli podobní i osudem, který je stihl v dětství. Rovněž Ladislav byl sirotek, ještě o něco osiřelejší než Valentin, kterému zůstala alespoň matka a který měl opravdový domov, jehož útulná atmosféra ho vítala každé léto. – Na rozdíl od něho přišel Ladislav o rodiče už jako malý. Oba ztratil najednou. Byla to tragédie, o které se nikomu z rodiny nechtělo dvakrát mluvit. O Ladislavově matce se proslýchá, že to byla nejen nadmíru krásná, ale i velice talentovaná žena s uměleckou duší. Hezky jí šlo sochařství i malba. Ladislavovi byly sotva tři roky, když jeho matka s kýmsi utekla. Krátce nato našli jeho otce mrtvého uprostřed lesa. Měla ho na svědomí jeho vlastní puška. Příbuzenstvo prohlásilo, že to byla nešťastná náhoda. Tato temná, nikdy úplně nevyjasněná událost vrhala na dětská léta opuštěného Ládíka chmurný stín. A způsobila, že neměl domov. Zpočátku si ho k sobě vzala babička, ale když ta po několika letech zesnula, putoval do ústavu, odkud si ho jen na léto vyzvedávaly jeho tety, tudíž dokud nedosáhl plnoletosti, stále byl jen někde hostem, někdy v Transylvánii,

ale převážně v Zadunají, u otcových sester, střídavě u jedné i u druhé, jež byly provdány v Budapešti, starší za knížete Kolloniče, mladší za Antonína, hraběte Szent-Györgyiho.

Valentin se vyklonil a hleděl za spěšně se vzdalujícím spřežením. Zpoza mračen zvířeného prachu viděl mizejícího Ladislava už jen nezřetelně, přestože mu za prachovou clonou mával až k zatačce. I vykloněný Valentin mu zamával, ale to už se k němu hnalo další spřežení.

Polokrytý kočár.

V kočáře sedí dva muži.

Napravo starý Alexandr Kendy.

Tento Kendy měl v Sedmihradsku dva přídomky. Přezdívka, kterou lidé zmiňovali i před ním, zněla „Vajda“, což byla narážka na jednoho jeho proslulého předka, protože i on, stejně jako jeho předchůdce, byl velmož věru zarputilý a násilný. Ostatně předešlý nositel tohoto přídomku byl za tyto své vlastnosti nakonec stát. Po straně však Kendymu říkali „Kosatec“, za čímž se neskrýval žádný zlý úmysl; důvodem bylo pouze to, že když mluvil nebo se – což se stávalo jen málokdy – trochu pousmál, ujížděl mu jeden koutek úst šikmo vzhůru. Měl to od nějaké staré rány šavlí a ani jeho hustý knír nedokázal tuto vadu náležitě zakrýt, naopak, spíš ještě zdůraznil onu směs neústupnosti, odhodlanosti a hřmotné mužnosti, kterou vyzařovala.

Většina Kendyů měla nějakou podobnou, často posměšnou přezdívku. Jinak by se je snad ani nepodařilo rozlišit, neboť jich bylo opravdu nemálo. Kromě Kosatce se vyskytovali ještě dva Alexandři, z nichž jeden si svou neklidnou náturou vysloužil náhradní jméno „Neposeda“, zatímco druhého překřtili jeho současníci na „Zindiho“. Shledali totiž, že se nápadně podobá jistému dávnému vůdci loupežníků jménem Albano Zindi.

Vedle Vajdy si v projíždějícím polootevřeném voze hověl Ambrož Kendy.

Ambrož byl o dobrých deset let mladší než Kosatec, jehož byl velice vzdáleným příbuzným, téměř by se dalo říci, že je spojovalo jen společné příjmení, a přesto mu byl velmi podobný. Dědičná síla tohoto plodného rodu je tak proni-

kavá, že je lze všechny na první pohled poznat, navzdory tomu, že jednotlivé rodové větve se od sebe oddělily již před mnoha generacemi. Všichni jsou černovlasí. Všichni světlých očí s obočím velmi nepoddajným a hustým bezmála jako křoví. A každý z nich má útočný, bojovný nos podobný ptáčímú zobanu. Ostrý nos orlí, jakým byl obdařen starý Kosatec, sokolí, jako je Ambrožův, u ostatních bychom pak postupně mohli vyjmenovat všechny druhy dravého ptactva v nejrůznějších variantách, od supa až po poštolku, ba po tuháka. O jejich vitální dědičnosti svědčil i fakt, že jak byli početní, v důsledku čehož se rodový majetek čím dál tím více drobil, přemnoží příslušníci již předchozí generace uzavřeli takzvaný „výhodný“ sňatek, kdy věno předčilo svou krásou nevěstu. A přesto! – Ať už si vzali ženu sebeduživější, sebeohydnější, kulhavou či hrbatou, vypasenou či vychrtlou, s nosem pršáčkem nebo jako brambora, z každé vždy vypěstovali tu svou triumfující rasu, ten ostře řezaný profil, tmavé vlasy, světlé oči – samé švarné chlapce a pohledné dívčiny.

Tomu silnému kmeni jako by prospělo ono četné osekávání před mnoha sty lety, kdy bylo tolik Kendyů připraveno o hlavu na popravišti. Tím lépe rašily nové ratolesti.

Starý Alexandr a mladší Ambrož si však nebyli podobní pouze rysy svých tváří, ale i svými způsoby. Pro oba byla typická lidově zemitá mluva. Zamítnutí něčeho, zlobu, ba často třeba jen pouhý nesouhlas vyjadřovali jediným obscénním slovem. – V Transylvánii s tím začal Kosatec, ač tam jeho generace, ani ty předcházející, nikdy nevyřkly jediné ošklivé slovo, byť je třeba zachvátila lítá zuřivost. Mravy obou Kendyů jsou stejné, avšak rozdíl jest v metodě, neboť zatímco Kosatec pronášel ta slova temným rozkazovačným hlasem a s přísnou tváří budící hrůzu, nebylo tedy divu, že v tom, jak vždy stroze vyštěkl krátké triviální substantivum, ho nikdo nenapodoboval, přesto se jeden jeho napodobitel našel. A byl jím právě Ambrož Kendy. Ten však papouškoval jenom samotné „co“, přičemž „jak a kterak“ si velice šikovně ku svému prospěchu přetvořil. I ta nejstrašlivější slova z něho vypadávala v tónu sousedsky dobromyslném, nehřímal útočně jako Kosatec, nýbrž z jeho hrdla zazníval hlas zbarvený ja-

kýmsi přirozeným selským veselím, jako by jinak ani mluvit neuměl, jako by mu zobák tak neotesaně upřímný narostl. Jako by celou svou bytostí říkal: „Pravda, jsem grobián a hubu mám nevymáchanou, jen co je pravda, ale takto jsem, hleďte, přišel na svět, jako muž bez servítků, nevycválaný, zato přímý a ryzí.“ A tento dojem jen potvrzoval vlídný pohled jeho očí pomněnkové modři, stvrzovaly jej masité rty, věčně připravené roztáhnout se do nejširšího úsměvu, jakož i hluboký, bručivý hlas a rozšafný, široký krok, pod nímž duněla podlaha. Všim tím dohromady si tento hromotluk každého okamžitě získal, všichni ho měli rádi; též davy žen za ním bláznily; nelze se tedy vůbec divit, že když Valentin Abády na konci devadesátých let přišel na univerzitu do Kluže, mladí pohlíželi na „strýce Ambrože“ jako na svého vůdce.

Opičili se po něm všichni do jednoho. Mužem hodným toho jména mohl být jen ten, kdo mluvil jako jejich ideál, kdo dovedl nadávat jako špaček, výrazy hrubé s gustem ze sebe chrlit, a naopak afektovaným fintílkem, maminčíným mazlíčkem byl shledán každý, kdo promluvil tónem zdvořilým.

Ambrož byl předákem mládeže i v jiném směru. Byl nepřekonatelný ve vymetání lokálů, ohromný flamendr, navzdory tomu, že byl již dávno ženáčem a otcem tří synů a čtyř dcer. Pil nezřízeně a často. Ale alkohol snášel junácky, a když přišel do Kluže – a v tomto městě se věru nejednou zdržel delší dobu –, neuběhla noc bez cikánů, velké pijatyky a nevázaného veselí. Mladí s ním samozřejmě ve všem drželi krok.

Valentinovi se nyní, když spatřil strýce Ambrože, živě vybavilo, nakolik byl překvapen tím nepřetržitým mazáním deky, které tenkrát náleželo k dobrému tónu a brzy, přestože mu vlastně bylo proti srsti, strhlo i jeho samotného.

Kdyby se do té neustále flámující společnosti dostal později, nikoli v tak útlém věku, vždyť mu sotva bylo osmnáct, a ne hned poté, co opustil uzavřené prostředí internátu, možná by byl dokázal odolat oné vlně, jež smetla nejen jeho, ale spolu s ním i Ladislava Gyerőffyho.

Ale za daných okolností nebyl schopen jednat jinak. Tím méně, že on i ten druhý jinoch – navzdory příbuzenskému

vztahu, který oba s většinou ostatních spojoval – byli bráni jako elementy podezřele cizí, jako přivandrovalci, nikdy nebyli přijati doopravdy vřele a nikdy jim nebyla projevena táž bezmezná důvěra, jež panovala mezi těmi, kteří vyrůstali společně v tomto kraji. Tento odstup, tyto latentní antipatie se nemanifestovaly v ničem hmatatelném, v ničem nepřístojném, v ničem, proti čemu by se člověk mohl ohradit, ale přesto existovaly, skryté v tisíci drobnostech patřících ke každodenním setkáním.

Jen občas někdo v opilosti utrousil poznámku, která na to narážela, něco jako: „No ovšem, kdo si zvykl na Vídeň!“ – nebo: „Kdo vyrůstal v Uhrách, ten to vidí jinak!“ Ale to bylo všechno.

Postoj vůči Ladislavu Gyerőffymu zakrátko získal přátelštější nádech. Jemu bylo v dané společnosti připsáno k dobru, že uměl velice dobře hrát na housle, za středoškolských studií si vyzkoušel i jiné instrumenty a během několika neděl už dokázal hrát po cikánsku, střídaje se s primášem, jindy zas bral do úst tureckou píšťalu nebo klarinet. Antipatií sice ubylo, ale dokonale nevymizely nikdy.

Vůči Valentinovi se však na té skryté nevráživosti nezměnilo zhora nic. Asi proto, že se nikdy nedokázal doopravdy, takříkajíc do němoty opít. Mohl vypít sklenic moku nepočítaných, přesto vždy věděl, co říká, co dělá, a navíc ještě věděl, co dělají ostatní. Nedovedl se zbavit šotka kritika, jehož v sobě nosil a jenž v hloubi jeho nitra vždy bedlivě a pobaveně pozoroval, jak tančí bez kabátu před cikánem, jak výská nebo jak zpívá, a nemilosrdně ho zkritizoval: „Hochu, ty nejsi nic než pokrytec. Nepochopím, proč ze sebe musíš dělat blázna.“

A přesto se touto cestou ubíral ještě velice dlouho. Toužil po sblížení se svými vrstevníky, nepřestával doufat, že ho jednou vpustí mezi sebe a konečně ho nebudou mít za cizího, a tak se snažil hodně pít, hodně s nimi flámovat, také snaživě demoloval zařízení a došel těsně až k oné krajní hranici, kterou mu stanovil nikdy nespící dozorce v jeho duši.

Tak se zkoušel vmísit mezi své druhy, kteří hleděli skrz prsty jako na nekňubu na každého, kdo nepil nebo nanej-

výš s mírou, na každého, kdo nešlel, když začala hrát cikánská kapela, kdo neznal slova každé maďarské lidové písně, kdo neměl svoji oblíbenou, při jejíchž tónech musel člověk hořce padnout hlavou na stůl nebo rozbít alespoň sklenice, když už si někdo netroufal na zrcadlo nebo na to, aby lámal nohy židlím. Tak to dělal strýc Ambrož, tudíž to po něm dělali všichni, a jako obzvláště cenného kamaráda si bylo třeba považovat toho, kdo nad ránem, pln žalu, hupl primášovi do klína nebo políbil cellistu.

V tom všem samozřejmě hrála velkou roli soutěživost. Předhánět se navzájem, ukázat se jako onačejší chasník než ten druhý! – to je to, co mladíka přirozeně pohání. A je v tom také značná porce pozérství a opičení.

Většina z nich se druhý den halasně chlubila: „Och, to jsem se ale v noci opil!“ A vyprávěli o tom i komteskám, které se tvářily, jako by jim to neobyčejně imponovalo. Čemuž se není co divit. Vždyť děvčátko ve své všeobecné touze se zalíbit, ulovit nápadníka, takové řeči nebere smrtelně vážně – hlavně, že je mu věnována pozornost a mile se mu sdělují rozličné drobné důvěrnosti. A krom toho to děvenky rády poslouchaly i proto, že ta, která s těmito věcmi sympatizuje a dává horlivě najevo, že i ona miluje prostonárodní písně zrozené na rtech lidu, se tím častěji dočká serenády pod svým oknem, kam se slušelo cimbálovou muziku zavést, když – nebo ještě dříve, než – přestala hrát v krčmě.

Ani matinky to příliš nerozhořčovalo. Jejich manželé pocházeli z generace, jež dospěla po roce čtyřicátém osmém. V letech Bachova absolutismu, kdy mladí potomci šlechtických rodů nesměli do veřejné služby, dříve jejich hlavního zaměstnání, se z nicnedělání, k němuž byli přinuceni, přemnoží z nich dali na pití. A přece se z nich stali dobří manželé, a jestliže jich pár propadlo alkoholu natolik, že z toho měli smrt, má se snad klást za vinu jejich ženám, že hlavu rodiny nedržely na uzdě?! – A matinky měly ještě další důvod ke své shovívavosti: dle sedmihradského zvyku probíhala zábava u cikánské muziky někdy i řadu hodin za přítomnosti jejich dcerušek a při takových příležitostech je mladíci snáze požádali o ruku – nebo pokud muži pořádali vysloveně pán-

skou jízdou, což byla nejčastější forma flámu tvrzeného cikánskou kapelou, kdy alkohol tekł největším proudem, byli jen a jen mezi sebou a nikdy se nestalo, že by do lokálu vpustili vřelíjaké ty „povětrné“ ženřtiny. Starří dámy tedy raději viděly, že mladí muži tráví noc ve společnosti cikánů, než – „Bůh ví, duřinko, kam by jinak chodili a jakými ořklivými chorobami by se nakazili“.

Když na to nyní Valentin zpětně pomyslel, z odřtupu pěti řesti let viděl veřkeré souvislosti mnohem jasněji, podstatně řzetelněji než v dobách univerzitních studií. – Ano! – dívky, dalo by se říci bez výjimky, do jisté míry obdivovaly muže, kteří měli pověst velkých flamendrů. Nebo to aspoň předřtíraly. On sám potkal pouze jedinou, která hněvivě svrařtila své výrazné rovné obočí a zvedla bradu, kdykoli se chtěł před ní někdo pyřnit flamendrovskými řiny.

Pouze jedinou: Adrianu Milóthovou.

Zvlářtní to byla panna, samostatně uvařující! Těměř ve všem byla jiná než ostatní. Čardáš netančila, v oblíbě měla jistý valčík, též řampaňské pila jen sporadicky a v jejím pohledu se vřdycky zračila jakási umoudřelá rozvážnost. Byla milá a nadmíru inteligentní. Jak se mohla provdat za Pavla Uzdyho, s tím jeho temným kukučem! – Co naplat! Řenám se líbí takové satanské typy! – pomysleł si, a jakmile mu ta myřlenka bleskla hlavou, znovu se v jeho nitru začila hlásit o slovo ta zuřivost, která se v něm bez jakýchkoli řičin vzedmula, když přede dvěma lety slyšel o Adrianině zasnoubení.

Řádná řárlivost v tom nebyla. Ó, kdeže! Co vás nemá!

Když mu zjara v devadesátem osmém Adrianu představili, byl už ve řtvrtém ročníku na právech a právě tehdy vrcholily jeho pletky s hezounkou paní Abonyiovou. Vářnivá aféra. Jeho první vztah se ženou, na kterém mu v řivotě záleželo. Vzruřující lov trvající řadu měsíců, po záplavě muřivých obav a zářných nadějí konečně triumfální naplnění! Románek v té době právě zaměřtnával všechny jeho nervy, veřkerou jeho milostnou touhu, všechny smysly.

Do domácnosti Milóthových ho tedy nehnala láska. O té s Adrianou nikdy nebyla řeč. Nebylo to ani konverzační téma. Nikdy spolu neflirtovali, ani se o flirtování nezmínili. Nikdy po ní ani na okamžik nezatoužil jako po ženě, lhostejno, jak dlouho spolu tančili. Lhostejno, kolikrát spolu seděli sami ve dvou, a bylo těch příležitostí nescísně, setkávali se bezmála denně.

V jejich společnosti nic neznamenalo, když mladý muž nápadně často navštěvoval dům, ve kterém měli dceru na vdávání. Tehdy se žil v Kluži pestrý společenský život, nemluvě o tom, že ve městě venkovských rozměrů beztak každý každého stále potkával.

Všechny zámožnější sedmihradské rodiny tam tenkrát ještě trávily zimu a odpoledne bez jakýchkoli formalit přijímaly návštěvy. Všechny postarší dámy kohorty svých vnoučat, jiných příbuzných a ctitelů, domy, kde bydlely odrostlejší dcery, zase „mladé pány“, kteří se tenkrát rozhlíželi po světě. Jen pozvání na oběd nebo večeři bylo nutno vyčkat. V čase, kdy se podává svačina, se jevilo podivným spíše to, když se někdo několik dní za sebou neukázal. Proto tedy nebylo ani zdaleka chápáno jako dvoření, jestliže někdo třeba každý den přišel na „kávu se šlehačkou“, neboť ta byla za těch časů častější než čaj podle anglického zvyku.

Obvykle to byla trojice čtveřice dívek, pětice šestice mládenců, kdo tvořil užší, intimnější kruh, složený na základě příbuzenských vztahů nebo vzájemných sympatií, a jeho členové trávili všechen čas spolu, ať už na tenise, na svačině, v divadle či na výletech.

Sympatie a přátelský zájem, to byla spona, která takové skupiny držela pohromadě.

Ano, vzájemné sympatie! Nic víc mezi Valentinem a Adrianou Milóthovou nebylo.

Nepochybně v tom hrála roli i Adrianina krása, ale Valentin měl pocit, že se mu líbí pouze jaksi věčně; jako jemně cizelovaný šperk nebo hodnotný bronz.

Líbí se mu ta ztepilá, ještě stále spíše dětská postava, její krok, lehký, leč přesto svědčící o dostatku energie, při jehož spatření musel pokaždé pomyslet na obraz Diany na lovu,

který je v Louvru jedním z klenotů sálu vystavujícího mistry školy Fontainebleau. Tytéž poněkud protáhlé proporce, právě tak relativně malinká hlava, stejně ohebné boky, jako má bohyně vytahující přes rameno šíp z toulce, který jí visí na zádech. Totéž plavné, dlouhé nakročení. Ba ani barvou se neliší: její plet má jednolitý slonovinový odstín a jako by byla sotva znatelně pozlacená. Stejně spoře svítí její tvář, šíje, paže, jakož i ramena nad výstřihem plesových šatů. – Jen vlasy a oči má jiné, neboť Diana je plavovlasá a modrooká, zatímco Adriana Milóthová má černé vlnité vlasy, rozevláté, jako by je stále cuchala nějaká bouře, a oči má barvy žlutého jantaru.

Ano! Bylo příjemné ji vidět a zajímavé s ní hovořit. Zajímavě uvažovala, o všeličems, její myšlenky – na tak mladou ženu – zarážely svou originalitou. Byla také nevšedně vzdělaná. Při konverzaci s ní nebyl nucen vyhýbat se tématům týkajícím se zahraničí, odkazům na světové dějiny nebo literaturu, pro něž se jiné durdily v domnění, že se chce jen vychloubat svými znalostmi. Adriana se v tom všem překvapivě dobře orientovala. Skvěle mluvila cizími jazyky. Nesmírně ráda četla, ale zrovna literaturu pro komtesy, která byla tehdy vyhrazenou četbou mladých panen, vzbouřenecky zavrhovala. Bouřila se, protože v onom ústavu v Lausanne, jehož byla chovankyní, slyšela o Flaubertovi a Balzakovi, o Ibsenovi a Tolstém a spalovala ji touha po poznání děl vyšší hodnoty.

Přibližně o těchto věcech se vedla řeč, když s ní víceméně náhodou večerel na plese, který byl Adrianiným prvním. Od té doby vykonával u Milóthů odpolední návštěvy čím dál tím častěji.

Valentin se ve stejné době seznamoval se Spencerem. Velelice na něho zapůsobil. Zejména první díl „Principles of Sociology“, v němž jsou pojednány prazákladní pojmy – kterak se v pračlověku zrodila idea boha a víra v duši.

Protože ho tato četba naplňovala až po okraj, bezděky o ní vykládal i dívce a překvapil ho ohlas, s nímž na jeho slova reagovala. Byl překvapen tou duševní žízní, s níž ho poslouchala. A zpočátku, když zůstali jen sami dva, se jejich konverzace ubírala touto cestou. U jednoho tématu se pochopitelně

nezarazili a později, když probírali četné jiné problémy, plynula řeč slovo za slovem s tou věčně větrící, hledačskou vášní, jež patří k tak typickým rysům myšlení mladého věku. Ve Valentinovi zaznívala ozvěna mnohého, co slyšel již od dědečka, četných úsměvně moudrých soudů o lidech a věcech, hodnocení světa vysloveného mužem širokého rozhledu, jež teprve nyní začínal lépe chápat, a mnoha takových věcí týkajících se přírodních věd, které starý pán v umném souhrnu vysvětloval chlapci, jemuž bylo tehdy nejvýš dvanáct čtrnáct let. To, že nyní vysvětluje on, že poznatky předává dále, lichořilo jeho ješitnosti, ale potěšující a přitažlivé bylo pro něho i to, že této vždy pozorné a vždy zajímavě odpovídající panně dovedl vše vykládat hezcím a pestrějším stylem než komukoli jinému, jako by sama její přítomnost a jantar očí, jež na něho upírala, stupňovaly jeho přednášecí schopnosti.

Strávili tak bezpočet odpolední, mílovými kroky uhánějících hodin.

Ačkoli dny se dloužily, než jejich dialog skončil, obvykle už se začalo smrákat.

Někdy jim do toho přišel nový, opožděný host, ale většinou byla jejich rozmluva přerována jinak. Z dvoukřídlých dveří, neustále otevřených, které spojovaly oba salony, zazněl pedantní, přísný hlas matinky Milóthové: „Proč tam sedíte po tmě, Addy? Víš, že to nemám ráda. Okamžitě rozsviť!“

Adriana se beze slova zvedla. Na okamžik zůstala nehybně stát, jako by se přemáhala, aby poslušně a bez odmlouvání vyplnila příkaz – stála vzdorovitě a se vztyčenou hlavou upírala zrak do šera –, potom svým dlouhým krokem přešla k vysoké stojací lampě a rozsvítila ji. A než se vrátila zpět na místo, i u rozžaté lampy zůstala vždy chvíli stát a zúženými zorničkami hleděla do světla...

To vše se Valentinovi v duchu nevybavilo popořádku, ani ve formě slov nebo vět, ale jako obraz, jako soubor vjemů, se všemi detaily, velice ostře, ne však v myšlenkové posloupnosti, nýbrž náhle a najednou, aniž by jediná podrobnost chyběla.

Ale toto duševní vidění netrvalo déle než pouhou minutku.

Dostihl ho další vůz. Známi. Slušelo se je pozdravit, tudíž předchozí vidění v mžiku zmizelo, tak jako dokonalé zrcadlení na hladině jezera roztrhne i ten nejslabší vánek, který zničehonic zčeří vodu.

Poté ho dostihlo ještě několik spřežení, hnala se za sebou v čím dál tím hustějším sledu. Každé zvířilo bílý prach, který pak pomalu usedal na luka lemující cestu.

To už jsou vozy přivázející společnost z dostihů do Şiclodu.

Klusem ho míjejí dva korpulentní grošáci táhnoucí široký, otevřený kočár. Sedí v něm nadžupan. „Servus!“ – křikne přátelsky na Abádyho a pak i on zmizí v bělavém mračnu.

Jiné vozy se ženou zprava. Tak rychle, že v tom krátkém intervalu mezi okamžikem, kdy se zjeví, a chvílí, kdy je pohltí mračno jimi zvířené, se mu podařilo rozpoznat jen několik tváří. Zoltán Alvinczy. Jel sám v lehkém gigu taženém jedním koněm. Za ním dva panské kočáry, ve kterých poznal jen jednu či dvě dámy. Vdova Gyalakuthyová s dcerou Dodo. Za strašlivého klapotu se šilným tempem blíží americký čtyřkolový závodní vůz a hned zase mizí v prachu jako vichřice. To Tichomír Abonyi žene své dva černé orlovy. Žene je prudce elegantně. Lokty vystrčené, ruce přitisknuté k hrudi. Vedle něho jeho manželka, ta milá a krásná Dinora, která se obrátí a zasměje se v odpověď Valentinovi těmi svými širokými, smyslnými ústy, v nichž zazáří řada bezchybně bílých zubů.

A sotva se zvířené prach trochu usadí, objeví se napravo další spřežení. Čtyři silní plaváci s mohutnými kostmi. Nespěchají, klušou rovnoměrným tempem. Hned se pozná, že jsou zvyklí na dlouhé cesty. Pocházejí z Câmpie Transilvaniei a vědí, co znamená sloužit na štacích s vysloveně řídkými zastávkami. Jsou pravým opakem Abonyiho ruských koní, kteří deset kilometrů urazí snad za dvacet minut, s nesmírnou zuřivostí, avšak k další cestě se pak už nedají popohnat ani kyjem. Tito druzí zato uběhnou i sto kilometrů denně. Ale na svém vždy rovnoměrném, mírném klusu nikdy nic nemění, přestože chuť k cestování mají neustále.

Toto staré, ryze sedmihradské koňské plemeno měl Abády

rád. Pozoroval spřežení okem znalce. Ale teprve když čtyřsedadlový kočár dohnal netahálka fiakru, uviděl, kdo ve voze jede.

Na předních sedadlech neznámý pán a mladší dcera Milóthových, Markéta. Na zadních dvě ženy. Tě, co seděla vlevo, už neviděl do obličeje, ale jistě to byla starší dcera Judita, neboť vpravo seděla jejich – nyní již provdaná – sestra Adriana, která se profilem obracela ke své sousedce. Trvalo delší zlomek vteřiny, než ji poznal, protože její věčně rozevláté vlasy, rys tak neklamně individuální, tiskl k čelu jakýsi turbanovitě uvázaný šátek, který se jí řasil a ovíjel i kolem krku a ramen, a závoj sepnutý pod bradou ještě zužoval její bledý obličej. – Ó! – Avšak přece, dozajista je to ona, ten její jemný rovný nosík, ty její plné rty!

Tedy i ona bude na plese u Laczókových.

Je vlastně přirozené, že Adriana, jsouc už vdaná, doprovází v roli gardedámy své mladší sestry, a ne ta jejich kysele se tvářící matka, pro kterou bylo zátěží už i to, když vytáhla paty z domu Addy.

Valentin začal počítat, kolik je už let Adrianiným sestrám, které viděl naposled ještě jako malé holčičky. Juditě je stěží sedmnáct, Markétě nebude víc než šestnáct. A už je berou na ples? V tu chvíli mu však bleskla hlavou jejich přízeň se šiclodskými. Matky jsou pokrevní příbuzné Kendyových z Bózsvy. – Nu ovšem, v takovém případě se mohou rodinné slavnosti zúčastnit i děvčata ještě nedospělá.

Dnes večer se tedy znovu setká s Adrianou Milóthovou. Ten fakt v něm nevyvolal nic, ani radost, ani to hloupé tiché rozhořčení jako před chvílí, když na ni jen pomyslel. Přijal jej zcela lhostejně.

A brzy ho zabavila jiná podívaná.

Dostihly ho povozy jiného druhu. Panská dvojspreží a čtyřspreží už ho vesměs minula. Zato teď přijížděly jeden za druhým skromné žebřiňáky tažené jedním koníkem, na nichž se tísnili sedláci ze sousedních vsí, někteří i s panímámou, a protože si i trochu přihnuli, v dobré náladě si prozpěvovali, halekali jako na lesy, nikterak nedbajíce na to, že se žebřiny pod jejich hýžděmi divoce otrásají. Hnali tažná zvířata beze

všech pravidel, někdo po pravé straně, jiný po levé, další se vinul uprostřed silnice jako had, aby ho žádný nepředjel, stále přibývající Sikulové od břehů Niraje spolu závodili, neboť i oni rádi holdovali této panské kratochvíli. Práskali bičem nad hlavami svých šedáků a hnědek, trhali zběsile udidlem, aby ten pecivál lenivá lépe běžel – „Proč se jen nestal biskupem, hlavu má velkou dost!“

Jelo mezi nimi i pár mužů v sutanách či hábitech sahajících až po paty, v nízkých bryčkách kočírovaných sluhou, kalvíniští duchovní nebo řeckokatoličtí kněží, kterým však sedláci cestu neuvolnili, ať se na ně rozkřikovali sebehlasitěji, a ve sele spolu závodili dále.

Prachu teď už bylo množství strašlivé, jako by všechno plávalo v bílé mlze. Nebylo vidět ani na pět kroků.

A náhle se objeví osamělý jezdec. Bláznivý baron Gaži, jak se všeobecně říkalo Kašparu Kadacsaymu. Na nohou má holínky s pevnou špičkou a bílé žokejské kalhoty. Na těle světle modrou důstojnickou attilu druhého husarského pluku, zatímco na hlavě červenou čapku prostých vojáků, posazenou na stranu.

Absolvoval dnes čtvero překážkových dostihů, ale nestačilo mu to, proto nyní spěchá do Šiclodu na hřbetě tlustého strakatého poníka. Beze slova cválá mezi jednosprežními vozíky, občas strhne koně stranou, to když se před ním z hustého mračna prachu nečekaně vyloupne záď žebříňáku. Tak se neustále zaráží a rozbíhá a hopsa hejsa sem a tam, klikatě, kudy to jde.

Ale sotva zmizí ve zvířeném prachu, je kdesi vzadu slyšet práskání bičem, jež nevěstí nic dobrého. Jsou to rány, jako by někdo rychle za sebou střílel z pušky. Nejprve zaznívají z dálky, ale nebezpečnou rychlostí se přibližují. A již zdaleka přehlušuje pekelný hrkot žebříňáků ostrý, řezavý hlas zvyklý poroučet, ztenčující se do falzetu:

„Hola hej! Uhněte z cesty! Aby vás všichni rohatí...!“

Sikulové, kteří do té chvíle nikoho neposlechli, se rychle klidí z cesty do všech stran.

A než by do pěti napočítal, objeví se vedle Valentinova landaueru přední trojice pětispřeží. Tři koňské hlavy v bo-

hatě zdobených postrojích, s rozšířenými nozdrami a pěnou u huby, za nimi i koně při oji míjejí fiakr tak těsně, že téměř škrtají o postraňky jeho tahounů.

A za těmi pěti grošáky přijíždí nízký a široký klanicový vůz z jasanového dřeva s rejdem, důkladně okovaný, jehož zadní náprava poněkud skáče sem a tam, neboť v té velké rychlosti se zadní kola téměř nedotýkají země, tak divoce táhne povoz vpřed ta hromská síla, kterou ze sebe pětispřeží vydává.

V hlubokém koženém sedadle, které sebou na řemenech hází jako houpačka, neochvějně sedí Joska Kendy. Sedí, ani se nehne. S roztaženými nohama. S gypsovkou v zubech. Opratě sepnuté žabkou, jež drží v levačce, napíná pětice koní jako strunu, zatímco dlouhý obloukový bič neustále sviští vzduchem, s každou otočkou kol opisuje zleva i zprava osmičky, což je spojeno s rytmickým, ohlušujícím práskáním.

Cestu před sebou už má volnou, neboť celý kraj dobře ví, že když pan Joska vzkřikne, není moudré meškat. Jeho bytelný vůz dokáže vrazit do naší zadní klanice tak, že se buď ulomí kolo, nebo se celý vůz převrhne. Tomuto vozatajovi je opravdu radno uhnout z cesty!

A tak mu nezaclánějí a pětispřeží mizí z očí.

Konečně prosvítají na levé straně mračnem prachu obrysy vysokých italských topolů.

Topoly lemují příjezdovou cestu do zámku Laczókových.

Fiakrista zahne a jede alejí vysypanou štěrkem. Náhle ztichne všechen ten rámus a rachot povozů, které ho v uplynulé půlhodině nepřetržitě provázely.

Už zase je slyšet jen rolničky a tiché chrastění štěrku pod koly.